

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע
מתורת
הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ה' / גליון קנז
ערש"ק פרשת וישב ה'תשס"ח

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת וישב, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קנז), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבאר הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

353 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

עה"פ "אחר הדברים האלה" בריש הסיפור דשר המשקים והאופים מפרש רש"י: "לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק כפי כולם. . הביא הקב"ה סורחנם של אלו"; הצורך בפירושו זה, בהתאם לשיטתו הכללית דרש"י.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לה עמ' 163 ואילך)

יינה של תורה

טעם השנות חלמו של יוסף פעמיים; החילוק בין חלומות יוסף וחלומות פרעה; ההוראות מזה עבור כאו"א מישראל בעבודתו את ה'.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ג עמ' 805 ואילך)

חירושי סוגיות

בהא דא"א לחלום בלא דב"ט – יקדים לדייק בפרש"י עה"פ דנתכוון לדרשה שבש"ס / יקשה מנ"ל לחז"ל דא"א לחלום כו' אף שנתקיים בבלהה, וידייק מל' הש"ס דאף ביעקב עצמו לא נתקיים.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ל עמ' 156 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע אודות מצב עדת החסידים.

(אגרות קודש חלק ה עמ' שט)

מקרא אני דורש

”אחר הדברים – הדיבורים – האלה”

עה”פ ”אחר הדברים האלה” בריש הסיפור דשר המשקים והאופים מפרש רש”י: ”לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם . . הביא הקב”ה סורחנם של אלו”; הצורך בפירושו זה, בהתאם לשיטתו הכללית דרש”י

א. בסוף פרשתנו, לאחר הסיפור דיוסף עם אשת פוטיפר, שבגללו נגרמה כניסת יוסף לבית האסורים, ממשיך הכתוב ומספר על החלום של שר המשקים ושר האופים: ”ויהי אחר הדברים האלה חטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם למלך מצרים”, וממשיך לספר כל הסיפור שהביא להוצאת יוסף מבית האסורים (כמסופר בריש פ’ מקץ).

ובפירושו העתיק רש”י תיבות ”אחר הדברים האלה”, ומפרש: ”לפי שהרגילה אותה ארורה [אשת פוטיפר] את הצדיק בפי כולם לדבר בו, הביא הקב”ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו”. כלומר: לפי שהיו כל דבריהם במה שאירע ליוסף עם אשת אדוניו, מה עשה הקב”ה? סיבב סורחנם של אלו, כדי שישובו מלהתעסק בו ולא יזכרו עוד ענין יוסף (לי ספר זכרון על פרש”י כאן).

ולכאורה תמוה, שהרי המשך הסיפורים בפרשיות אלו ברור ומפורש בפשוטו של מקרא – שעל ידי שר המשקים באה הרווחה ליוסף הצדיק; ומה איפוא הכריח את רש”י לחדש, בפשוטו של מקרא, דבר שכלל לא נזכר בכתוב, שהסיפור עם שר המשקים ושר האופים הי’ כדי לבטל את הלעז שהוציאה אשת פוטיפר על יוסף?!

ותגדל התמיהה, שהרי רש"י עצמו ממשיך ומביא גם פירוש זה המובן מתוך פשט המקראות, וז"ל: "ועוד, שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם";

אולם רש"י הביא טעם זה בתור טעם שני, בדרך טפל ["ועוד"] להטעם של ביטול הלעז – ותמוה ביותר, איך הביא רש"י בתור טעם ראשון ועיקרי דוקא מה שלא מפורש במקרא כלל, ואילו את הטעם המפורש וברור מתוך המקרא הביא בתור טעם שני וטפל בלבד?!

והנה, בגור ארי' ועוד מפרשים ביארו, שרש"י הוצרך לטעם זה של ביטול הלעז על יוסף – כי לפי הטעם הפשוט, שנסתבב מאסרם כדי להוציא את יוסף מבית האסורים, היתה ישועת יוסף צריכה לבוא מיד לאחר שנכנסו לבית האסורים, ובפועל הרי ישבו במשמר י"ב חודש, ורק אז חלמו וכו' (כדברי רש"י – מ, ד); ולכן הוצרך רש"י להטעם הראשון, שמאסרם בא מיד כדי לבטל הלעז תיכף ומיד.

אולם לכאורה ע"ד הפשט לא קשה למה עשה ה' ככה שיהיו במשמר י"ב חודש, שהרי זהו דרכו של עולם. ובפשטות, הרי ה' צריך להיות שהיית זמן כדי שתהי' היכרות חזקה בינם לבין יוסף, עד כדי כך שירצו לספר לו את חלומותיהם.

ולהעיר גם מסיפור מגילת אסתר, שרואים שכל פרטי המאורע היו על ידי השגחה העליונה מסבב הסיבות, ומכל מקום ארך זמן רב מתחילת הסיפור עד להישועה. וכהנה רבות].

ב. ויש לומר בזה, שרש"י לשיטתי' בכמה מקומות בפירוש הכתובים:

דהנה, לפום ריהטא פירוש "אחר הדברים האלה" הוא "אחר המאורעות האלה", "דבר" מלשון "ענין". אולם כד דייקת בפירוש רש"י נמצא, שלשיטתו אין "הדברים" יוצא ממשמעות דיבור, וכאשר נאמר "אחר הדברים האלה" פירושו "אחר הדיבורים הללו".

והיינו, שאם כוונת הכתוב היא רק לסמיכות הענין – הוה לי' למימר "ויהי בעת ההיא" (כמו בפרשתנו לח, א), או "ויהי אחרי כן" וכיוצא בזה; ומזה שהכתוב מדייק לומר "אחר הדברים האלה", משמע שבא בהמשך לדיבור מיוחד שהי' בענין הנידון].

דהנה, בתחילת פרשת העקידה, על הפסוק (וירא כב, א) "ויהי אחר הדברים האלה", מפרש רש"י – "יש מרבותינו אומרים אחר דבריו של שטן, שהי' מקטרג ואומר: מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד. אמר לו: כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו: זבח אותו לפני לא הי' מעכב. ויש אומרים: אחר דבריו של ישמעאל, שהי' מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה, ולא מיחה. אמר לו יצחק: באבר אחד אתה מייראני, אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב"; ומדיוק לשונו "אחר דבריו של שטן". דבריו של ישמעאל" – מובן שמפרש "אחר הדברים" מלשון דיבור, והיינו, שמעשה העקידה הי' המשך לדיבורים מיוחדים שלא נתפרשו להדיא בקרא. ועד"ז מובן מדיוק לשונו בפירושו על הפסוק שלאחר מעשה העקידה – "ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם" (וירא כב,

לקראת שבת

ז

כ, שגם שם מדייק רש"י שהכוונה ל"הרהורי דברים שהיו על ידי העקידה", ש"הי' אברהם מהרהר ואומר" [ועפ"ז מבואר גם דיוק לשונו בפ' לך טו, א – עיין שם].

ג. ומודגש בפרשתנו לעיל (לט, ו-ז): "ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל, ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה. ויהי אחר הדברים האלה, ותשא אשת אדוניו את עיני' אל יוסף" וגו'.

וסמיכות הדברים לכאורה מובנת בפשטות, שכיון שיוסף הי' "יפה תואר ויפה מראה", וכפירוש רש"י: "כיון שראה עצמו מושל התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו" – הרי לכן נשאה אשת פוטיפר את עיני' אליו;

אולם רש"י לא הסתפק בזה, והוסיף עוד ענין: "אמר הקב"ה: אביך מתאבל, ואתה מסלסל בשעריך? אני מגרה בך את הדוב! מיד 'ותשא אשת אדוניו'". ולכאורה, למה הוצרך להוספה זו, והרי המשך המקראות מובן שפיר גם לולי דברי אגדה אלו?!

אלא, שרש"י לשיטתי', שכיון ונאמר כאן "אחר הדברים האלה" – על כרחך שלא הי' כאן רק מעשה מצד יוסף ("התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו"), אלא גם דיבור מיוחד; ועל זה פירש רש"י, שהכוונה היא לדברי הקב"ה: "אמר הקב"ה: אביך מתאבל וכו'".

ד. ולפי זה מתורץ היטב פרש"י כאן:

הוקשה לרש"י מה שנאמר "ויהי אחר הדברים האלה" – הרי לא מצינו לעיל שום דיבורים שיש להם איזו שייכות לחטא שר המשקים ושר האופים?

ולזה מפרש, דכוונת הכתוב בהוסיפו את התיבות "אחר הדברים האלה" [אף שבלאו הכי מובן ההמשך בין חלומות שר המשקים ושר האופים להמסופר לפני זה] היא, להשמיענו שהיו כאן דיבורים שלא נתפרשו בכתוב: "שהרגילה אותה ארורה את הצדיק כפי כולם לדבר בו", ובהמשך לדיבורים אלה "הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו".

אמנם, אף שפירוש זה מיישב את הלשון כאן "אחר הדברים האלה", הרי מתוך המשך המקראות מובן שהעיקר כאן הוא שחטא שר המשקים והאופים הביא לידי הרווחת יוסף, ולכן מוסיף רש"י: "ועוד, כדי שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם" –

ואין כוונתו בתיבת "ועוד", שהוא טעם טפל בלבד, אלא שבנוגע לתיבות אלו של "אחר הדברים האלה" הרי עיקר הענין הוא הדיבורים שהיו שם, כהטעם הראשון; ואילו הטעם השני מוכח יותר מתוך המשך המקראות, ובנוגע לתיבה זו של "הדברים" שבפסוק כאן – הוא בא רק בדרך טפל.

יינה של תורה

לאחד את ה"ארץ" וה"שמים"

טעם השנות חלומו של יוסף פעמיים; החילוק בין חלומות יוסף וחלומות פרעה; ההוראות מזה עבור כאו"א מישראל בעבודתו את ה'

א. בריש פרשתנו מסופר אודות שני החלומות שחלם יוסף שתוכנם הי' שוה: שניהם רמזו שיוסף ימשול על אחיו והם ישתחוו אליו. אלא שבחלום השני ניתוסף שגם "השמש והירח", יעקב ובלהה – לא רק אחד עשר כוכבים, אחי יוסף, כמו בחלום הראשון – ישתחוו אליו.

גם אצל פרעה מסופר (כפ' מקץ) אודות שני חלומות, וגם אצלו היו שני החלומות שווים בתוכנם. אבל אצל פרעה, נותנת התורה טעם "על השנות החלום" – כיון ש"ממהר האלקים לעשותו". לעומת זאת, אצל יוסף, לא מצינו נתינת טעם על השנות החלום. ואע"פ שבחלום השני ניתוסף הרמז שגם יעקב ובלהה ישתחוו ליוסף (כנ"ל), אין זה טעם מספיק על השנות החלום, כיון שהי' אפשר לרמז זאת ליוסף בחלום הראשון. ומזה מובן, שהגם שהתוכן של שני חלומותיו של יוסף הוא שוה, מ"מ, רומזים הם על שני ענינים שונים.

וצריך להבין, מה הם שני הענינים השונים בשני החלומות, ומהי ההוראה מהם אלינו, כמדובר כמ"פ ש"מעשה אבות" – שבזה נכללים המאורעות של יוסף, כיון שהוא המשיך ופעל בעולם את הענינים של יעקב, כמ"ש "אלה תולדות יעקב יוסף" (ריש פרשתנו) – הוא סימן והוראה לבנים.

ב. והביאור בזה:

החלום הראשון שחלם יוסף היה אודות עניני ארץ, "והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה", והחלום השני – אודות "השמש והירח ואחד עשר כוכבים", עניני שמים. משא"כ אצל פרעה, היו שני החלומות בענינים ארציים: חלום אחד הי' אודות סוג ה"חי" (פרות), והשני – אודות סוג ה"צומח" (שבלים), אבל לעניני שמים לא היתה לפרעה שייכות כלל. ואף בעניני ארץ גופא היה הסדר אצל פרעה "פוחת והולך": החלום הראשון היה במין החי (פרות), והשני במין הצומח (שבלים). שונה מזה היה בחלומות יוסף בהם הסדר הוא "מעלין בקודש": תחילה החלום אודות עניני ארץ, ואח"כ אודות "השמש והירח ואחד עשר כוכבים".

ויש לבאר, דבשינויים אלו מתבטא כללות החילוק בין יהודי לאינו-יהודי, בין קדושה ללעומת-זה, כדלקמן:

ג. החלומות אודות עניני ארץ בלבד או גם אודות עניני שמים:

החילוק הכללי בין יהודי לאינו-יהודי, להבדיל, מתבטא בכך, שיהודי, גם בהיותו בעולם הזה, יש לו קשר עם שני העולמות, לא רק עם הגשמיות של עולם הזה, אלא גם עם הרוחניות של עולם הבא – אין הכוונה שליהודי יש שני עולמות בזמנים שונים, אלא גם בהיותו בעולם הזה קשור הוא עם עולם נעלה ורוחני. והסדר של התקשרות זו הוא מלמטה למעלה: "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" – סולם העבודה של יהודי מתחיל מענינים תחתונים, "ארצה", ומזה הוא מגיע עד למדריגות הרוחניות היותר נעלות – "השמימה".

וכיון שכל עניני התורה הם בדיוק וכל פרט מהם הוא הוראה בעבודה, הרי מובן, שהתוכן השווה בשני החלומות של יוסף, אף שמדברים אודות שני עולמות נפרדים, ארץ ושמים – מהוה הוראה ליהודי שעליו לעשות משני העולמות, גשמיות ורוחניות, דבר אחד; לא זו בלבד שהגשמיות של יהודי אינה צריכה להפריע לרוחניות, אלא היא צריכה גם לסייע בעבודה, ועד שמהגשמיות תהי' רוחניות.

וענין זה, שכל הענינים הגשמיים, כמו אכילה ושתי' וכללות החיים, הם בשביל רוחניות, בשביל לעבוד את ה' – ישנו בטבע של כל יהודי, אפילו אנשים פשוטים. וכידוע הסיפור מכ"ק אדמו"ר מהר"ש (מליובאוויטש) נ"ע, ששאל את בן-ציון המשרת: "בן-ציון, אכלת היום?", וענה המשרת: "כן". ושאל אותו אדמו"ר מהר"ש: "אכלת היטב?", וענה: "מה פירוש טוב, הנני שבע, ברוך השם". והוסיף הרבי לשאול: "ובשביל מה אכלת?", וענה בן-ציון: "כדי לחיות". "ובשביל מה הנך חי?" שאלו הרבי – וענה בן-ציון: "כדי שאוכל להיות יהודי ולעשות רצון ה'", ונאנח המשרת באמרן זאת. ואח"כ אמר אדמו"ר מהר"ש לבניו: "הנכם רואים, יהודי, בטבעו, אוכל בשביל לחיות, וצריך לחיות כדי שיוכל להיות יהודי ולמלא ציווי ה', ומפטיר באנחה, בהרגישו שעדיין אין זה מתוך אמת מוחלטת".

לקראת שבת

י

וכיון שבכל הענינים הגשמיים יש ליהודי כוונה ורצון לרוחניות – הרי הדברים הגשמיים עצמם נעשים רוחניות, כמאמר הבעש"ט (כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות, שעה):
"במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא".

חידושי סוגיות

בהא דא"א לחלום בלא דב"ט

יקדים לדיוק בפרש"י עה"פ דנתכוון לדרשה שבש"ס / יקשה מנ"ל לחז"ל דא"א לחלום כו' אף שנתקיים בבלהה, וידייק מל' הש"ס דאף ביעקב עצמו לא נתקיים

א.

יקדים לדיוק בפרש"י עה"פ דנתכוון לדרשה שבש"ס

איתא בברכות (נה, סע"א ואילך): "אר"י . . א"א לחלום בלא דברים בטלים. א"ר ברכי' חלום אע"פ שמקצתו מתקיים כולו אינו מתקיים, מנא לן מיוסף דכתיב (פרשתנו לו, ט) והנה השמש והירח גו' וההיא שעתא אמי' לא הות". ויבואר איך ילפוהו חז"ל מכתוב זה, בהקדם האופן שהביאה רש"י לדרשת חז"ל זו בפרשתנו, כמשי"ת.

"ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה" (פרשתנו לו, י"ד), ובפרש"י מעתיק מן הכתוב "הבוא נבוא" ומפרש "והלא אמך כבר מתה והוא לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל".

לקראת שבת

ולפי דברי כמה מפרשי רש"י¹ נמצא, שרש"י כותב כאן שני פירושים: א) שיעקב "לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה" (שהוא ע"פ בראשית רבה על אתר – פפ"ד, יא), ב) בתיבות "ורבותינו למדו כו" הוא פירוש שני, שפי' רבותינו ד"אין חלום בלא דברים בטלים" (והוא ע"פ דברי הגמרא הנ"ל).

ולכאורה משמע, שלפי' הא' חשב יעקב שאין ממש בחלום והוא חלום שווא², כיון שגם "אמך" היתה משתחוה (וטעה בזה, כי "לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה"); ואילו לפי' רבותינו אין אנו אומרים שהדברים מגיעים לבלהה, ולפי' זה ידע יעקב שהחלום הוא חלום אמיתי, והפרט ד"אמך" משתחוה אינו סותר לאמיתיות החלום (אף שלשיטת רבותינו א"א לומר שהדברים מגיעים לבלהה), כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ופרט זה הוא מה"דברים בטלים" שבו. ומה שמסיים רש"י "ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל", זהו סיוע הפירוש הב', דאף שהוא ידע שהחלום אמת, מ"מ אמר כן "להוציא מלב בניו".

אבל לכאורה פירוש זה (בדברי רש"י) דחוק הוא, שהרי בכתוב ממשך "ואביו שמר את הדבר" (לו, יא), ופרש"י הי' ממתין ומצפה מתי יבוא, הרי להדיא שברור הי' ליעקב שהוא חלום אמיתי ובודאי יתקיים³, ורק שהי' ממתין ומצפה מתי יתקיים⁴.

ואולי י"ל, שאין כאן שני פירושים ברש"י, אלא כל דבריו הם המשך אחד ונתכוון רק לפירוש הנ"ל שבש"ס. וכדיוק לשונו "ורבותינו למדו מכאן" [ולא כתב, כדרכו בכ"מ כשמביא שני פירושים, "דבר אחר" או "ורבותינו דרשו" וכיו"ב], שאין במשמעות לשון זו שזהו פירוש חדש, אלא רק הוספת ענין⁵. ושיעור לשון רש"י כך הוא: כיון שיעקב לא ידע שהדברים מגיעים

פתרון החלום (שהרי לא הי' יודע שהדברים מגיעין לבלהה), וזה ש"אביו שמר את הדבר" היינו ש"הי' ממתין ומצפה" שיתקיים³ אף שלא ידע איך יתקיים. ע"ד מ"ש בחי' ופי' מהרי"ק (על פרש"י) ונחלת יעקב בפרש"י.

(5) וצ"ע בפרש"י לך יג, יג. צו ו, ה. קדושים יט, ה (ד"ה לרצונכם). שם, כ (ד"ה בקורת תהי').

(1) ראה רא"ם, גו"א ובכמה מפרשים.

(2) כמפורש בלבוש. וראה הערה 4.

(3) ומטעם זה יש מפרשים בפרש"י ש"הוא לא הי' יודע" קאי על יוסף — ראה מדרשי התורה (להקדוש אשתרוק). באר מים חיים (לאחי המהר"ל).

(4) ואולי י"ל בפירוש הרא"ם והגו"א, שגם לפי' הא' ידע יעקב שהוא חלום אמת³, אף שלא הי' יודע

מתי יבוא" ("כי ודאי לו שיבוא"), "זה פי' לדברי רז"ל. אבל לפי פי' הראשון פירושו הי' ממתין ומצפה ומתפלל שיבוא למלאות משאלות לב יוסף. אלא שרש"י פירשו לפי משמעות פשוטו כדרכו בכל מקום. וצ"ע, דלפי"ז סותם רש"י בפי' "ואביו שמר את הדבר" כפי' רבותינו (בפסוק שלפנ"ז), ולא כפי' פי' הראשון (שם) שהוא לפי פשוטו של מקרא.

א) ראה גו"א ונחלת יעקב בפרש"י בד"ה לפי שהי' מטיל שנאה, לא שלא הי' מחזיק החלום אמת שהרי כתיב ואביו שמר את הדבר.

ב) אבל בלבוש כאן, שלפי' הא' הא ד"אביו שמר את הדבר" הוא לא לקיים החלום (כבפי' הב'), אלא לקיים חשקו ורצונו של יוסף, ומפרש דפרש"י "ממתין ומצפה

לקראת שבת

יג

לבלהה, ואעפ"כ הי' ברור לו שהחלום יתקיים (כהמשך הכתוב "ואבי שמר את הדבר"), הנה מזה למדו רבותינו שאין חלום בלא דברים בטלים. פירוש דזו היתה דעתו של יעקב עצמו, שאף שכללות החלום יתקיים, מ"מ פרט זה שבחלום (שאמו תבוא להשתחוות לפניו) הוא מהדברים בטלים שבו⁶. אבל לפי האמת לא הי' זה מהדברים בטלים כי אכן היו הדברים מגיעים לבלהה⁷. וע"ז מסיים רש"י, דאף שיעקב ידע שכללות החלום יתקיים (וסבר בדעתו דהפרט ד"אמך" הוא מדברים בטלים שישנם בכל חלום), מ"מ אמר "הבוא נבוא גו", כדי "להוציא הדבר מלב בניו", שהם לא ידעו "שאיין חלום בלא דברים בטלים", ובמילא אפשר לומר להם, ש"כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל"⁸.

ב.

יקשה מנ"ל לחז"ל דא"א לחלום בו' אף שנתקיים בבלהה,
וידייק מל' הש"ס דאף ביעקב עצמו לא נתקיים

אמנם עפ"ז יש לתמוה לפי האמת, מנ"ל לחז"ל ד"א"א לחלום בלא דברים בטלים",
הא דעת יעקב טעות היתה ובאמת "הדברים מגיעין לבלהה", וא"כ מה הם הדברים בטלים
שבחלום?⁹

— ראה מהר"י אבוהב. אמרי שפר. ועוד. ואכ"מ.

(8) בכמה מפרשים פירשו דדברי רש"י "ויעקב נתכוין להוציא הדברים מלב בניו" קאי גם על פי' הא' — ראה ח"י ופי' מהרי"ק, משכיל לדוד ועוד. אבל לפי פירושים יש כאן ב' פירושים ברש"י אלא שסיום לשון רש"י קאי על שניהם (ובמשכיל לדוד מפרש ע"פ הב"ר (פפ"ד, יא) שיעקב סבור שתחה"מ מגעת בימיו (כו'). וראה נחלת יעקב, דברי דוד (להט"ז) כאן. נזר הקודש לב"ר כאן. ועוד.

(9) ומה שרש"י לא פירש שלפי האמת לא היו הדברים מגיעים לבלהה והם הדברים בטלים שבחלום — יש לומר, כי בפשטות מסתבר לומר ש"אמך" קאי על בלהה כיון "שגדלתו כאמו", כפי שמצינו בפירוש לעיל (ויצא ל, ג"ו ובפרש"י) "ותלד על ברכי . . ואנא ארכי . . ויתן לי בן" — אלא שכיון שדוחק גדול לומר שיעקב ידע מזה ואעפ"כ אמר "והלא אמך כבר מתה", שזהו כעין שקר (וראה גם במפרשי רש"י כאן), הוצרך רש"י לחדש שיעקב לא הי' יודע שהדברים מגיעים לבלהה (וראה יפה תואר השלם שם ד"ה סבור).

(6) ראה גם חדא"ג מהרש"א ברכות שם.

(7) ברמב"ן כאן "ולפי דעתי כי בעת שירד יעקב למצרים כבר מתה בלהה גם זלפה כו'". אבל דברי רש"י מפורשים בב"ר על אתר, כנ"ל בפנים (ובפפ"ד, יא). וראה תרגום יונתן וירושלמי ויחי (נ, טז) בפי' ויצו אל יוסף "ופקידו ית בלהה"^ל. הרי שהיתה קיימת גם לאחר פטירת יעקב. וכ"ה ביל"ש ומדרש לקח טוב שם. ובכמה מדרשים (תנחומא צו ז. תנחומא (באבער) שמות ב. ועוד).

וראה בראשית רבתי (לר"מ הדרשן) ויחי נ, יח בכתוב "וילכו גם אחיו" — "מהו גם, מלמד שהלכה בלהה תחלה ונפלה לפניו ואח"כ באו אחיו ונפלו לפניו אותה שעה נתקיים בו השמש והירח כו'". ע"ש. וכבר שקו"ט במפרשי רש"י בקושיית הרמב"ן

(ג) בפרש"י "את מי צו את בני בלהה". אבל אין מזה הוכחה שס"ל שבלהה כבר מתה, כי ברש"י מפורש הטעם "שהיו רגילין אצלו". זאת ועוד, ע"פ פשט"מ, אין מסתבר שהבנים (השבטים) יצו — ישלחו את בלהה ליוסף.

לקראת שבת

ויובן זה בהקדים תמי' בכללות המסופר בכתוב כאן ש"ואביו שמר את הדבר", ש"הי' ממתין ומצפה מתי יבוא", שמורה על דבר החביב עליו, שרוצה שיבוא ויתקיים כבר, מהו העילוי בזה שבנו ימלוך ואביו ישתחוה לו ארצה? דאע"פ שאמרו בש"ס (סנהדרין קה, ב) ד"בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו" (וסברא פשוטה היא¹⁰), הרי זה רק שאין אדם מתקנא בבנו ותלמידו כאשר מתעלים למדריגה נעלית יותר ממנו, אבל אין מקום שהאב יצפה שבנו ימלוך עליו¹¹, ובאופן שכל אחיו המבוגרים וגם האב¹² יהיו עבדים לו וישתחוו לו ארצה.

יש מפרשים¹³ כוונת רש"י ע"פ מ"ש במדרש כאן¹⁴ "כך הי' אבינו יעקב סבור שתחיית המתים מגעת בימיו", והיינו דזה שהי' ממתין ומצפה מתי תגיע העת שיתקיים חלומו, הוא (לא ע"ז שיוסף ימלוך וכולם ישתחוו לו שזה באמת הי' צער גדול ליעקב, אלא) משום שהי' סבור שתחיית המתים מגעת בימיו¹⁵, ולכן הי' מצפה מתי יבוא העת שתעמוד רחל (אמו של יוסף).

אבל נוסף על עצם הדוחק לפרש כן בפרש"י, שאין שום רמז לענין הנ"ל (שבמדרש) שיעקב הי' סבור שתחיית המתים מגעת בימיו, ועוד זאת שפשטות הכוונה ב"שמר את הדבר" קאי על כללות תוכן החלום ולא על ענין צדדי שיתקיים כשיבוא זמן קיום החלום [ובפרט באופן שעצם הדבר אין בו דבר מיוחד, ורק פרט צדדי הוא דבר שמצפה אליו¹⁶] — הרי ע"פ הנ"ל (ס"א) כוונת רש"י היא להיפך ממש, שיעקב חשב שפרט זה דהחלום (שאמו תשתחוה לו) הוא מהדברים בטלים שבחלום.

ועפ"ז — מהו גודל הענין בחלום זה שיעקב הי' ממתין ומצפה מתי יבוא?

ולזה יש לומר, דדבר זה גופא מיושב ע"פ דיוק לשון הש"ס שלמדו מכאן "שאינ חלום בלא דברים בטלים", דלכאורה ע"פ הנ"ל הי' כאן רק דבר אחד בחלום שאינו אמיתי (זה שאמו

(11) ראה ב"ר שם, יב: אמר אם נתבקרה פינקסו מה יכול אני לעשות.

(12) וראה מדרשי התורה שבהערה 3: ויש לתמוה איך שם יוסף בלבו לספר בגנות אביו בפניו.

(13) מלאכת הקודש על פרש"י כאן.

(14) פפ"ד, יא.

(15) ראה גם יריעות שלמה (להמהרש"ל) ובהנסמן בהערה 8.

(16) ראה מלאכת הקודש שם: ולכן הי' מצפה מתי יבוא העת שתעמוד רחל עקרת הבית וממילא יעמוד זקנו אברהם ושם ועבר רבותיו וילמוד מהם התורה אע"פ שהחלום מצד עצמו הוא רע שיתבקר פנקסו שישתחוה לבנו הוא ובניו עכ"ז טובה הנמשכת ממנו היא יותר מרעתו.

ויש לומר, שסברתו של יעקב דלא קאי על בלהה (אף שמפורש כעין זה בדברי רחל כנ"ל), כי אע"פ שמתאים לקרוא להאשה המגדלת "אם" בשם המושאל (ואפילו בהרגש הבן המתגדל ה"ה ע"ד "אמו"), מ"מ לא מתאים להשוותה להאב כדא מחתא, ע"ד נדו"ד שראה "השמש והירח". וראה חדא"ג מהרש"א שם. לבוש האורה כאן. ועוד.

ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "הדברים מגיעין לבלהה", כי עצם הענין ד"שמש ו"ירח" שבחלום לא קאי באופן ישר על בלהה (כמו ש"שמש" קאי על יעקב), אלא כיון ש"אמו כבר מתה" ה"ז יכול "להגיע" גם לבלהה כיון ש"גדלתו כאמו" (ולכן חשב יעקב שזהו מהדברים בטלים שבחלום).

(10) ראה ספורנו עה"פ (יא).

לקראת שבת

טו

תשתחוה לו), והל"ל "אין חלום בלא דבר בטל"?

ונ"ל, שבדיוק אמרו "אין חלום בלא דברים בטלים" בלשון רבים, שיעקב חשב שיש כמה "דברים בטלים" בחלום¹⁷, דכשם שהפרט שאמו תשתחוה לו הוא דבר בטל (שהרי לא ידע שהדברים מגיעים לבלהה), כך חשב שגם זה שהוא יבוא להשתחוות לו ארצה הוא מהדברים בטלים שבחלום, דאמיתיות החלום היא רק בזה שיוסף יעלה לגדולה עד שימלוך על כל אחיו, אבל לא שימלוך גם על אביו עד שיעקב ישתחוה לו ארצה.

וי"ל שכן ה"י בפועל, שפרט זה שיעקב ישתחוה ליוסף ה"י מהדברים בטלים שבחלום, דהא יעקב לא השתחוה ליוסף "ארצה", אלא רק "וישתחו ישראל על ראש המטה" (ויחי מז, לא)¹⁸. ולפ"ז מצינו דאף לפי האמת לא נתקיימו כל הדברים שבחלום.

ועפ"ז יש לבאר גם דיוק לשון רש"י "כשם שאי אפשר באמך כך השאר הוא בטל", ולא נקט הלשון "כולו" בטל", כי נקט לשון כזו, שבה נרמזת גם סברתו של יעקב לפי האמת, שיעקב סבר, דאף שעיקרו של החלום צריך להתקיים, מ"מ סבר דישנם כמה פרטים שאינם מוכרחים להתקיים, ויתירה מזה, שע"פ סדר מוכרחים להיות פרטים שלא יתקיימו כי "אין חלום בלא דברים בטלים", ולכן אמר²⁰ יעקב לשון כזו שלא יהי' בלשונו דבר שקר (דפשוט, דאף שיעקב רצה "להוציא מלב בניו", מ"מ לא יתכן שמשום כך יוציא יעקב שקר מפיו), וזהו שאמר "כך השאר הוא בטל", שלא רק פרט זה ד"אמך" הוא דבר בטל אלא יש בו עוד פרטים "בטלים", אלא שהשבטים הבינו מדבריו שכולו בטל.

וראה ע"ד החסידות תו"א פרשתנו (כח, ג) תו"ח שם (סט, ד ואילך) דהשתחווא דיעקב היא מלמעלה למטה מן הגבוה לנמוך. עיי"ש בארוכה.

19) להעיר שבהעתקת לשון רש"י ברמב"ן כאן "הכל בטל" (וראה ל' הגמ' ברכות שם (הנ"ל הערה 17)). אבל בדפוס ראשון ושני "השאר", כבדפוסים שלפנינו.

20) לכאורה אפשר לפרש שהלשון "כשם שא"א באמך כך השאר הוא בטל" אינו מדברי יעקב אלא הם דברי רש"י שמפרש כוונת דברי יעקב במה שאמר "הבא נבוא כו'", שהיתה "להוציא הדבר מלב בניו". אבל יש לפרש ג"כ שיעקב אמר כן (כדמשמע קצת מלשונו "כשם שא"א באמך"), ומ"ש "נתכוון להוציא הדבר מלב בניו" אין פירושו שזו היתה רק כוונה ומחשבה, אלא עשה כן בפועל באמרו "כשם שא"א באמך כו'". ועצ"ע.

17) להעיר שבברכות שם הראי' מיוסף לא הובאה בדברי ר"י משום ר' שמעון "אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים", אלא במאמר בפ"ע "א"ר ברכי' חלום אע"פ שמקצתו מתקיים כולו אינו מתקיים מנא לן מיוסף", לשון המורה מלכתחילה שרק מקצתו מתקיים. וראה דק"ס שם, עוד גי' בברכות שם. וש"נ.

18) בפרש"י שם ד"ה וישתחו ישראל — תעלה בעידנא סגיד ל"י". אבל ראה במפרשי רש"י, שלא היתה השתחוואה זו בגדר הכנעה (כהשתחוואה ע"ד הרגיל), שזה ה"י גנאי ליוסף שאביו ה"י משתחוה לו, וכדמוכח גם מזה שלא השתחוה תיכף כשבא אליו אלא רק אחר השבועה — ראה גו"א ונחלת יעקב שם. וראה פרש"י שם ד"ה על ראש המטה "הפך עצמו לצד השכינה". ובפרט ע"פ הד"א בפרש"י שם "על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלימה", וראה רע"ב וחי' ופי' מהר"ק שם. לקו"ש חל"ה עמ' 211.

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

מצב עדת החסידים

"במסתרים תבכה נפשי על הגלות המר וההסתר הנורא על כל עניני החסידות והחסידים ומקירות לבבי הנני מתחנן להוי' לחוס ולרחם ולהעיר את לב ידידינו אנ"ש ותלמידי התמימים"

...לפנים באנ"ש הנה כל אחד ואחד, מבלי הבדל בין הנעלה ביותר וההמוני ביותר, הנה ידע כל אחד את תעודתו בתור חסיד, בהנוגע לעצמו ואת חובתו לזולתו החסיד ואת חובתו לכללות ענין החסידות, ה'בעל עגלה' משצעדרין או מנעוול (בשנות תר"מ-תרנ"ג היו נוסעים לליובאוויטש בעגלות) היו שומעים חסידות, ובעת שהיו נחים ב'קרעטשמע' היו מדברים בעניני חסידות – לפי הבנתם וסגנונם – בחיות כמו בני התורה ויודעי דא"ח ולפעמים עוד יותר, מען איז אליין געווען ווארים און מען האט געווארעמט דעם צווייטען [= הם היו 'חמים' בעצמם ו'חממו' גם את השני].

ועתה מה, האנשים קרים בעצמם, און במילא פועל זה קרירות גם על השני, ועל ידי זה הנה ח"ו וח"ו כאלו נהר החסידות נחרב ויבש.

כמה מיני טענות ותביעות, התנצלות ותירוצים ישנם לכמה וכמה סוגים מאנ"ש שי, אלו מתנצלים ואלו מתרצים ואלו טוענים, אבל סוף סוף הנה כל אחד מאתנו יודע כי הכל הבל, גם בימי אבינו הראשון, הוד כ"ק אדמו"ר הזקן לא היו אנ"ש גבירים ונגידים ובזעת אפם אכלו

לקראת שבת

זו

פרוסת לחם, וכן בכל דור ודור, ובמה טובים אנחנו מהם, אף גם לדרוש את מוכרח ומה גם להתאונן על העדר המותרות וליתן המוח והלב על הכבוד המדומה וכדומה בפסולת בני אדם וחלאתם.

עד מתי נלך בעינים עצומות מבלי להכיר את האמת הגמור לדעת מה ה' אלקינו דורש מאתנו, כל ראש לחלי וכל לבב דוי מים הצרות שאחב"י שי' טובעים בו, וכולנו צועקים לה' מקירות הלב בבקשת רחמים, אבל העיקר – חרטה על העבר וקבלה טובה בקיום בפועל ממש במעשה הטוב, איש איש לפי מהותו וענינו – חסר הוא, ועד מתי לא נשים אל לבנו כי לא את הריפות כותש הוי' כי אם את האוילים, זוחי הלב ההולכים בשרירות לבם לאמר אין מתכוונים אלי, אני הרי חסידישער איד, ובפרט כאשר לעת מן העתים מתפללים במתינות ומתבוננים באחד מעניני דא"ח הנה הרי הוא חושב לעצמו שהוא חסיד אמיתי, ואצל רבש"ע נחשב הוא כל חללי דעלמא.

מחזה קדש הקדשים

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע הואיל לומר במאמר זכור את אשר עשה לך עמלק תרע"ט – מאמר קצר בהנוגע לעבודה בפועל בסגנון חריף ומכאיב במאד – וזה לשונו הקדוש:

אמנם קליפת עמלק היא שעומדת נגד גילוי אלקות, והיינו גם כשיש גילוי אור אלקי והוא שמתבונן בשכלו ויודע אלקות, במוחו ומ"מ לא יתפעל בלבו, וכמאמר יודע את רבונו ומכון למרוד בו שלא יפעול בנפש, והוא ע"י הקרירות, אשר קרך בדרך, שהוא מקרר בדרך הוי' ואין זה קרירות של העדר עבודה, כ"א שמקרר את הענין שלא יתפעל ממנו, דגם מה שמשיג ומבין היטב את הענין האלקי אינו מתפעל בזה בלבו, ויש בזה אופן שהוא בדרך הסכם דזה כמו הסכם בנפשו לבלי להתפעל משום ענין, עכ"ל.

לפני נצב כמו חי המחזה ההוא, מראה פני קדש הקדשים באמרו דברי קדש אלה, באזני צולל הוא הדרת קולו אשר בהגיגו בער אש אלקי, וחיל ורעדה אחזנו אז, כל העומדים בהיכלו לשמוע את דבר ה' הנובע מפיו הקדוש, ושעות אחדות היינו כולנו כהלומי רעם, ידידינו החסידים הררש"ז נ"ע הבלין והר"ר אלטער נ"ע שימחאוויטש זלגו עיניהם דמעות בשעת החזרה...

במסתרים תבכה נפשי על הגלות המר וההסתר הנורא על כל עיני החסידות והחסידים ומקירות לבבי הנני מתחנן להוי' לחוס ולרחם ולהעיר את לב ידידינו אנ"ש ותלמידי התמימים ותורת אמת, ה' עליהם יחיו, לשוב אל המסלה הרחבה אשר סללו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' במסירת נפשם הט' ולהאיר מוחינו ומוחם בתורתו הקדושה וידבק לבבו ולבכם בדרכיהם הק' וזכותם הבלתי מוגבל יאהיל עלינו ועליהם ועל כל אשר לנו ואשר להם להוושע בתשועת עולמים בגשם וברוח.

ידידו הדו"ש ומברכו.